

ISSN 2082-8675

nr 28 (01/2024)

KWARTAŁ

MAGAZYN SBN SPATIUM

Wiktoria Bąkała

Ocena jakości woonefów jako przestrzeni publicznej: Przykład ulicy Traugutta w Łodzi

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, woonef, aktywności, użytkownicy, Łódź

Abstrakt: Przestrzenie publiczne mogą przybierać różne formy, są nimi np. ulice, skwery, place. Niniejszy artykuł odnosi się do przestrzeni publicznej, jaką jest woonef. Główną ideą woonefu jest takie zagospodarowanie przestrzeni ulicy, aby piesi i rowerzyści dobrze się w niej czuli. Przedmiotem badań zaprezentowanych w niniejszym artykule był woonef Traugutta w Łodzi. Problemem badawczym była jakość tej przestrzeni publicznej, natomiast głównymi celami były identyfikacja aktywności użytkowników podejmowanych w przestrzeni tego woonefu, ocena jego jakości oraz wskazanie zaleceń na potrzeby kształtowania woonefów jako przestrzeni publicznej wysokiej jakości. Metodami badawczymi, które wykorzystano do przeprowadzenia badań, były inwentaryzacja urbanistyczna, obserwacja kontrolowana oraz wywiad kwestionariuszowy PAPI. Uzyskane wyniki wskazują, że woonef Traugutta jest pozytywnie postrzegany przez jego użytkowników. Przekształcenie ulicy Traugutta w woonef sprawiło, że jest to dziś przestrzeń wysokiej jakości: w głównej mierze dlatego, że zachodzą w niej nie tylko aktywności konieczne, ale również duża liczba aktywności opcjonalnych i zachowań społecznych.

Wprowadzenie

Przed planowaniem przestrzennym i projektowaniem urbanistycznym stoi obecnie wiele wyzwań. Mierzą się one m.in. z eliminacją emisji szkodliwych substancji, ograniczeniem hałasu, a także zapewnieniem bezpieczeństwa mieszkańcom, zwłaszcza w centralnych częściach miast. Coraz powszechniejszym działaniem

w tej kwestii staje się przekształcanie tradycyjnych ulic w wooneerfy, oczywiście w miejscach, gdzie jest to możliwe. To istotny aspekt rozwoju urbanistycznego, który promuje bezpieczeństwo, zrównoważoną mobilność i wysoką jakość życia mieszkańców. Podczas projektowania wooneerfów należy wziąć pod uwagę kilka kluczowych aspektów technicznych oraz przestrzennych, tj. prędkość pojazdów, nawierzchnię, oświetlenie, umeblowanie. Istotne są w tym procesie również aspekty społeczne, ponieważ wooneerf to przestrzeń, w której ma także toczyć się życie publiczne. W związku z tym należy przeprowadzić analizę lokalnych potrzeb mieszkańców, stworzyć przestrzenie współdzielone i sprawić, aby te miejsca były bezpieczne, przyjazne, atrakcyjne oraz sprzyjające aktywnościom opcjonalnym i społecznym, a nie tylko koniecznym.

Jakość przestrzeni publicznych

Biorąc pod uwagę jakość przestrzeni publicznych należy odwoływać się do konkretnych zagadnień, aby móc określić je mianem niskiej bądź wysokiej jakości. Przestrzeń publiczna sama w sobie nie ma jednej ustalonej definicji, natomiast jak podaje Dymnicka (2013, s. 53) „tradycyjna przestrzeń publiczna to centrum miasta z siecią ulic i placów, zbiorem ważnych budowli, pomników, obecnością zieleni. To przestrzeń otwarta dla najróżnorodniejszych form kontaktu i zachowań codziennych oraz odświętnych”. Na podstawie tego stosunkowo krótkiego opisu można stwierdzić, że przestrzeń miejska to nie tylko sposób zagospodarowania terenu, uwzględniający m.in. rozmieszczenie budynków, placów, ulic, infrastruktury technicznej czy elementów przyrodniczych. Przestrzeń miejska ma także aspekt społeczny, jakim jest integracja społeczności z otoczeniem oraz podejmowane w tej przestrzeni aktywności i kontakty społeczne, z wyróżnieniem formalnych (np. zebrania, marsze, manifestacje) oraz nieformalnych (np. spotkania towarzyskie, rekreacja) (Lorens, 2010, s. 70). Ważne jest też, aby przestrzenie publiczne miały swój specyficzny charakter, nadający im wyjątkowości i niepowtarzalności. Nie oznacza to, że nie istnieją kryteria pozwalające na ocenę jakości danego miejsca. Do głównych kryteriów należą w tym przypadku – wydawać się może błahe, ale znaczące – kwestie, jak zapewnienie możliwości siedzenia, stania, chodzenia, zabawy, ale również bezpieczeństwa (zarówno przed ruchem kołowym i wypadkami, oraz nieprzyjemnymi doświadczeniami, jak przestępczość i przemoc) (Gehl & Svarre, 2021).

W ocenie jakości miejsca nie liczy się zatem jedynie przestrzeń fizyczna, ale przede wszystkim zachodzące w niej interakcje. Właśnie dlatego ważne jest, aby przestrzeń publiczna była miejscem, w którym każdy jej użytkownik dobrze

się czuje. Ludzie mają różne preferencje, natomiast przestrzenie publiczne powinny mieć charakter na tyle uniwersalny, aby każdy się w nich odnalazł.

Istotną kwestią w ocenie jakości przestrzeni publicznych są podejmowane w nich aktywności. Gehl (2014, s. 20) kategoryzuje je na aktywności konieczne, opcjonalne i społeczne. Zachowania konieczne to takie, które występują w każdych warunkach. Jak można wywnioskować z nazwy, są nieuniknione. Przykładem takiej aktywności może być chodzenie na zakupy. Zachowania opcjonalne (inaczej rekreacyjne) mają miejsce tylko w korzystnych warunkach zewnętrznych. Ich przykładem jest siedzenie w przestrzeni publicznej. Z kolei zachodzenie zachowań społecznych jest uzależnione od obecności innych ludzi w przestrzeniach publicznych, ponieważ dopiero wtedy możliwa staje się interakcja. Przykładem mogą być zabawy dzieci, a także powitania i rozmowy. Występowanie tych trzech rodzajów zachowań ma wpływ na jakość przestrzeni publicznej. W momencie, kiedy przestrzeń publiczna jest niskiej jakości, występują w niej tylko aktywności konieczne. Natomiast jeżeli jest ona wysokiej jakości, wtedy zaś zachodzą w niej aktywności opcjonalne i społeczne, ponieważ ludzie są skłonni do zatrzymania się czy spędzenia w niej więcej czasu.

Woonerf jako rodzaj przestrzeni publicznej wysokiej jakości

Woonerf to termin, którego zaczęto używać stosunkowo niedawno. Betlej i Radziejowska (2016, s. 68) tłumaczą, że „woonerf (hol. ulica do mieszkania) jest przestrzenią publiczną, łączącą funkcje ulicy, parkingu, deptaku oraz strefy spotkań mieszkańców, ale bez wyraźnego podziału na strefę ruchu kołowego, rowerowego i pieszego. Nie występują tutaj wydzielone chodniki, drogi rowerowe czy jezdnie, ale wszystko stanowi jeden ciąg komunikacyjny”. Z przedstawionej definicji wynika, że woonerf jest przestrzenią, która łączy różnych użytkowników (pieszych, rowerzystów, kierowców). Natomiast należy zaznaczyć, iż główną ideą jest tu nadanie pewnego „przywileju” pieszym.

W tym miejscu warto przybliżyć elementy, z jakich składa się woonerf. Mają one na celu uspokojenie ruchu samochodowego oraz stworzenie przestrzeni atrakcyjnej, bezpiecznej, a zarazem przyjaznej dla pieszych i rowerzystów. W związku z tym taka ulica charakteryzuje się brakiem barier przestrzennych (np. krawężników), separujących strefy jezdni i pieszą. Droga dla pojazdów mechanicznych jest specjalnie zaprojektowana tak, aby zwężenia oraz łamany tor jazdy wywoływały ograniczenie prędkości. Dodatkowo wyznaczenie kilku miejsc parkingowych sprawia, że przestrzeń staje się bardziej uporządkowana. Z racji tego, że woonerf

to tak zwana „ulica do mieszkania”, istotne jest zapewnienie elementów takich jak ławki, zieleńce, drzewa bądź obiekty do zabawy (Zimny, 2018).

Przekształcenie tradycyjnej ulicy w woonerf może sprawić, że jakość życia mieszkańców wzrasta, a zmiana jest pozytywnie odbierana. Dowodem na to są popularne i liczne występujące woonerfy, m.in. w Amsterdamie, Kopenhadze czy Berlinie. Pierwsze woonerfy powstały w Holandii (Chalimoniuk-Dombrowska, 2018) pod koniec lat 60. w mieście Delft, jak podaje Collarte (2012, s. 3). Z kolei pierwszy woonerf w Polsce powstał stosunkowo niedawno, ponieważ w 2014 roku w Łodzi. Przekształcenie miało miejsce na odcinku ulicy 6 Sierpnia między aleją Kościuszką a ulicą Piotrkowską, a koszt tej inwestycji wyniósł 1,4 miliona zł. Celem tego projektu było przekształcenie ulicy w miejsce, które byłoby bardziej przyjazne dla pieszych i rowerzystów, a jednocześnie pozwalałoby na ruch kołowy, jednak wymagałoby od kierowców zachowania niższych prędkości i uwzględnienia potrzeb innych użytkowników tej przestrzeni. Istotną kwestią jest to, że projekt został zrealizowany w ramach pierwszego budżetu obywatelskiego w Łodzi. To narzędzie partycypacji społecznej, gdzie decydujący głos mają mieszkańcy, którzy dokonują wyboru o wykorzystaniu części budżetu miasta na tego typu przedsięwzięcia, które uznają za ważne dla swojej społeczności (Betlej & Radziejowska, 2016, s. 68).

Miejsce i metodyka badania

Badanie prezentowane w tym artykule zrealizowano na potrzeby pracy licencjackiej autorki. W związku z tym, że woonerf Traugutta był drugim takim przedsięwzięciem w Łodzi, zdecydowano się podjąć rozważania i badania na ten temat (Bąkała, 2023). Można określić, że przedstawiona przestrzeń publiczna jest kontynuacją pierwszego woonerfu (6 Sierpnia) ze względu na to, że dzieli je ulica Piotrkowska (fotografia 1).

Fotografia 1. Skrzyżowanie ulic: 6 Sierpnia, Piotrkowskiej oraz Traugutta

Źródło: archiwum własne autorki pracy (2023).

Za problemem badawczy przyjęto jakość tego wooneferu jako przestrzeni publicznej. W związku z tym ocena jakości wooneferu wymagała „zmapowania” rodzajów aktywności podejmowanych przez użytkowników w przestrzeni wooneferu oraz analizy, o jakiej porze jest największy ruch w tej przestrzeni i czym on jest spowodowany. Celami podjętych badań były: identyfikacja aktywności podejmowanych przez użytkowników w przestrzeni wooneferu, ocena jakości wooneferu jako przestrzeni publicznej oraz wskazanie zaleceń na potrzeby kształtowania wooneferu jako przestrzeni publicznej wysokiej jakości.

Badanie składało się z trzech etapów i zrealizowano je na przełomie kwietnia oraz maja 2023 roku. W pierwszej kolejności podjęto się inwentaryzacji urbanistycznej. Pozwoliła ona zidentyfikować, jakie ulica ta pełni funkcje oraz jak wygląda zagospodarowanie przestrzenne wooneferu. Następnym etapem była obserwacja terenowa, dzięki której odnotowano aktywności podejmowane przez użytkowników wooneferu przez dwa tygodnie: w poniedziałki, czwartki i soboty w różnych porach dnia oraz trzech miejscach. W ramach tego etapu dokonywano pomiaru liczby użytkowników (którzy zostali podzieleni na „osoby stojące”, „osoby siedzące”, „osoby przechodzące wzdłuż ulicy” oraz „osoby bawiące się”), liczby rowerzystów oraz liczby samochodów przejeżdżających wzdłuż ulicy. Ostatnim etapem był wywiad kwestionariuszowy PAPI przeprowadzony z osobami przebywającymi w przestrzeni wooneferu oraz przechodzącymi przez niego. Liczba respondentów wyniosła 43 osoby. Wywiad okazał się bardzo istotny w całym badaniu, ponieważ pozwolił na doprecyzowanie niektórych aspektów z inwentaryzacji oraz obserwacji. Przeprowadzając badanie użyto map, arkuszy przeznaczonych do sporządzania notatek w wybranych miejscach, a także cyfrowego kwestionariusza z pytaniami dla respondentów.

Jakość wooneferu Traugutta jako przestrzeni publicznej

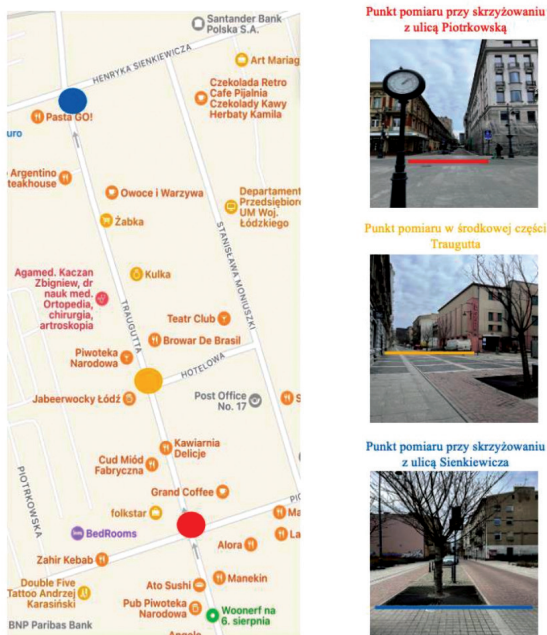
Podczas inwentaryzacji urbanistycznej zwrócono uwagę na funkcję budynków znajdujących się wzdłuż wooneferu Traugutta oraz wyposażenie tej przestrzeni (tabela 1). Zdecydowana większość to budynki mieszkalne, które przeważnie mają funkcje usługowe w parterach. Budynek handlowo-usługowy jest tylko jeden, pozostałe budynki to dwa hotele (Grand i Savoy), klub muzyczny oraz centrum medyczne. W przestrzeni wooneferu Traugutta znajduje się skwer oraz plac zabaw, które są zlokalizowane przy jego skrzyżowaniu z ulicą Sienkiewicza. Wzdłuż wooneferu rozmieszczone są miejsca parkingowe, ławki, stojaki na rowery, kosze na śmieci, drzewa. W okresie, kiedy przeprowadzono inwentaryzację, zostały wystawione stoliki oraz krzesła w ogródkach należących do restauracji.

Tabela 1. Elementy zagospodarowania woonerfu Traugutta

Element zagospodarowania terenu	Liczba
Budynki mieszkalne	19
Budynki handlowo-usługowe	1
Pozostałe budynki	4
Skwer	1
Plac zabaw	1
Miejsca postojowe dla samochodów	ok. 15
Ławki	24
Stojaki na rowery	24
Kosze na śmieci	11
Stoliki w ogródkach	ok. 40
Krzeseła w ogródkach	ok. 165
Drzewa	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

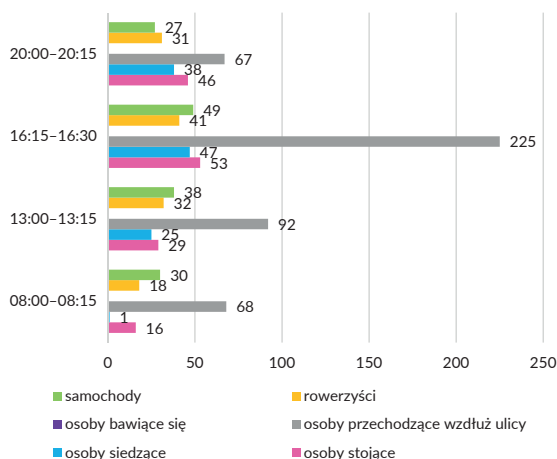
Mapa 1. Mapa wraz ze zdjęciami przedstawiającymi badany obszar i punkty pomiaru

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem podkładu Google Maps.

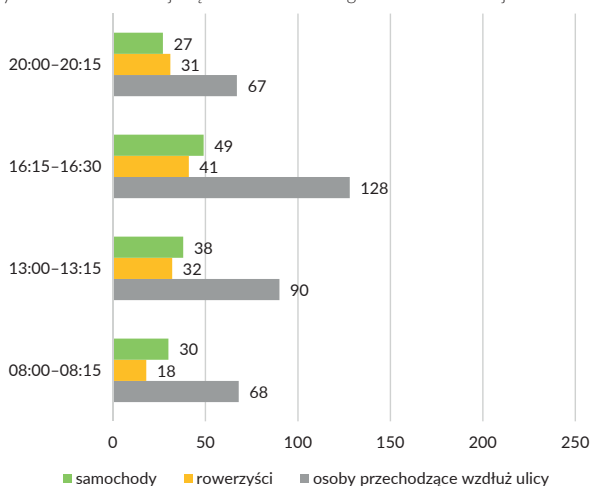
Na podstawie obserwacji terenowych w punktach oznaczonych na mapie (mapa 1) ustalono, że największy ruch wszystkich użytkowników przestrzeni woonefry jest w godzinach 13:00–13:15 oraz 16:00–16:15 we wszystkie dni. Zaś wykres 1, wykres 2, wykres 3 przedstawiają przedostatni dzień, w którym przeprowadzono obserwacje (11 maja 2023 roku). Był to dzień, w którym wyjątkowo liczba użytkowników woonefry oraz podejmowanych przez nich aktywności była rekordowa, co spowodowało, że statystyki tego dnia wyróżniły się na tle pozostałych dni. Omawianym dniem był czwartek i to właśnie tego dnia zanotowano najwyższą liczbę osób przechodzących wzdłuż ulicy, która wyniosła ona 232 w godzinach szczytu. Niezmiennie dominującą formą aktywności były osoby przechodzące. Wysokie były wtedy także liczba osób siedzących i stojących, gdzie odpowiednio najwyższe wartości osiągnęły 69 i 58, tym samym przeważając niekiedy liczbę rowerzystów i samochodów, szczególnie od godziny 13:00. Natomiast liczba osób bawiących się nie zmieniła się względem poprzednich analizowanych dni i osiągnęła wartość 5 osób w godzinach 13:00–13:15. W przestrzeni woonefry aktywności opcjonalnych i społecznych było znacznie więcej w godzinach popołudniowych oraz wieczornych. Można zatem wnioskować, że użytkownicy spędzają wtedy czas w przestrzeni woonefry w celu rekreacyjnym czy towarzyskim. Woonefry Traugutta – zwłaszcza w tych przedziałach czasowych – jest zatem przestrzenią, która sprzyja zachowaniom opcjonalnym oraz społecznym, co powoduje, że jest ona przestrzenią publiczną wysokiej jakości.

Wykres 1. Aktywności przy skrzyżowaniu z ulicą Piotrkowską w dniu 11 maja 2023 roku

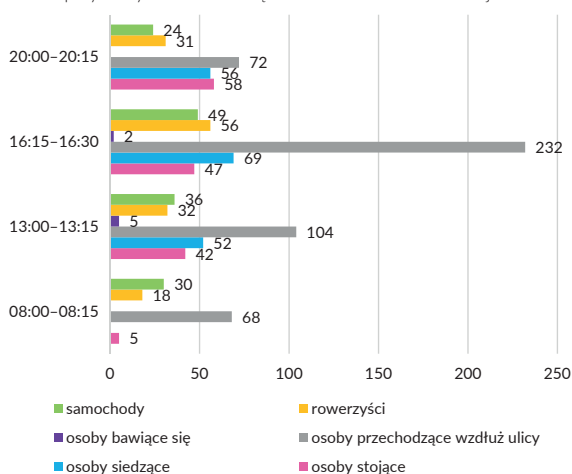
Źródło: obserwacje własne na podstawie badań terenowych.

Wykres 2. Aktywności w środkowej części woonerfu Traugutta w dniu 11 maja 2023 roku

Źródło: obserwacje własne na podstawie badań terenowych.

Wykres 3. Aktywności przy skrzyżowaniu z ulicą Sienkiewicza w dniu 11 maja 2023 roku

Źródło: obserwacje własne na podstawie badań terenowych.

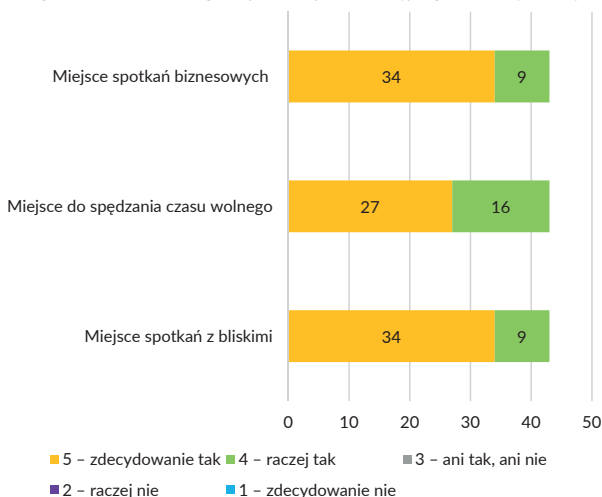
Z racji tego, że badania trwały dwa tygodnie, można zauważyć pewną różnicę w tym aspekcie przed weekendem majowym i po nim. Polega ona na tym, że obserwacje wykonane w poniedziałek, czwartek i sobotę przed weekendem majowym przedstawiają mniejszy ruch niż obserwacje po weekendzie majowym w te same dni tygodnia. Różnica ta może wynikać z warunków pogodowych z tego

względu, iż tydzień przed weekendem majowym był chłodny i deszczowy, natomiast tydzień po majówce był ciepły i słoneczny. Miało to najpewniej wpływ na wzrost aktywności użytkowników w tej przestrzeni.

Ponadto przeprowadzone badanie pokazało, że im bliżej weekendu, tym liczba różnych działań użytkowników zwiększała się w przestrzeni woonefu, szczególnie wtedy, kiedy warunki pogodowe były sprzyjające. Takie stwierdzenie jest istotnym argumentem do określenia przestrzeni woonefu Traugutta wysokiej jakości, ze względu na rekreacyjny charakter ulicy, gdyż użytkownicy przychodzą w to miejsce, aby m.in. odpocząć czy spotkać się ze znajomymi w czasie wolnym.

Wywiad kwestionariuszowy pozwolił uszczegółowić badanie poprzez poznanie opinii użytkowników woonefu. Respondenci pytani byli przede wszystkim o odczucia, ale również o ocenę konkretnych elementów znajdujących się w tej przestrzeni oraz o to, co skłoniło ich do przyścia akurat w to miejsce. Znaczna większość oceniła przestrzeń jako atrakcyjną pod względem spędzania czasu wolnego jak również spotkań służbowych czy z bliskimi (wykres 4).

Wykres 4. Postrzeganie woonefu Traugutta jako miejsca atrakcyjnego dla danych aktywności

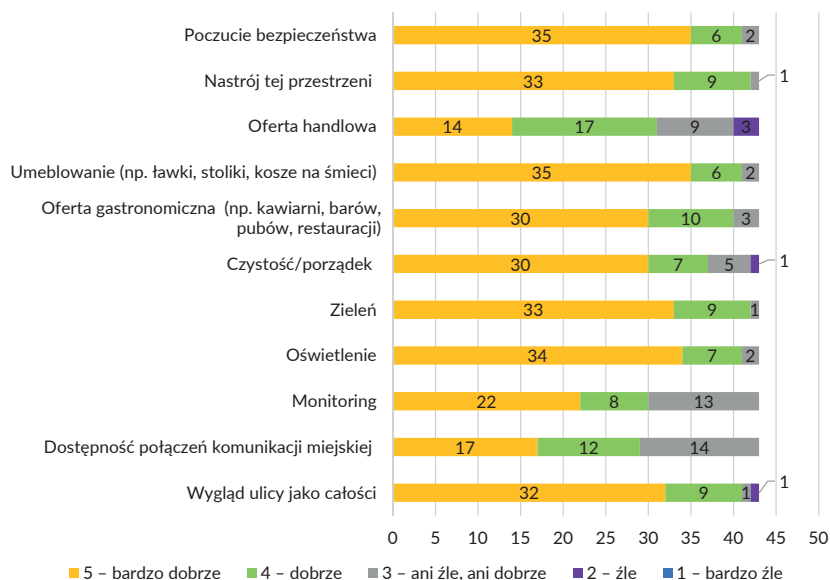

Źródło: obserwacje własne na podstawie badania ankietowego.

Wykres 5 przedstawia kilkanaście aspektów dotyczących atrakcyjności przestrzeni. Poproszono respondentów o ocenę tych aspektów przy pomocy 5-stopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „bardzo źle”, 2 oznaczało „źle”, 3 oznaczało „ani dobrze,

ani źle”, 4 oznaczało „dobrze”, a 5 oznaczało „bardzo dobrze”. Ocenie podlegał wygląd ulicy jako całości, dostępność komunikacji miejskiej, monitoring, oświetlenie, zieleń, czystość/porządek, oferta gastronomiczna, umeblowanie (np. ławki, stoliki, kosze na śmieci), oferta handlowa, nastrój tej przestrzeni oraz poczucie bezpieczeństwa. W zdecydowanej większości przeważała ocena 5, czyli „bardzo dobrze”. Najgorzej w tym zestawieniu wypadła oferta handlowa, gdzie najpowszechniejszą była ocena 4, czyli „dobrze”. Ocena „dobra” we wszystkich pozostałych przypadkach osiągnęła wartości od 6 do 12 wskazań. Jeżeli chodzi o ocenę 3, oznaczającą „ani dobrze, ani źle”, to użytkownicy najczęściej utożsamiali ją z dostępnością połączeń komunikacji miejskiej (14), monitoringu (13) oraz oferty handlowej (9). Natomiast „źle” ocenianymi aspektami – mimo że przez niewielką liczbę respondentów – były jedynie oferta handlowa (3 respondentów), czystość/porządek (1 respondent) oraz wygląd ulicy jako całości (1 respondent). Żaden z aspektów nie został oceniony „bardzo źle”.

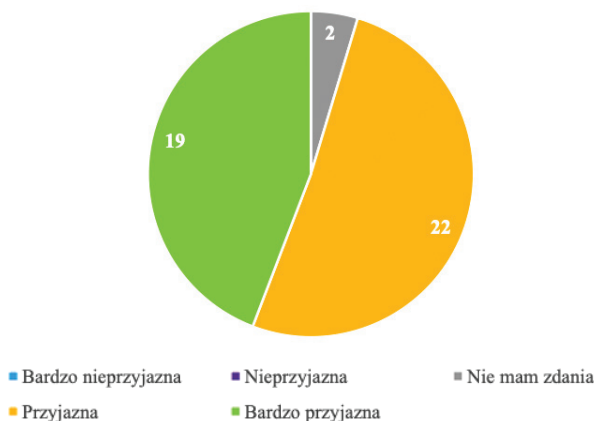
Wykres 5. Ocena atrakcyjności woonerfu Traugutta w podanych aspektach [w osobach]

Źródło: obserwacje własne na podstawie badania ankietowego.

Wykres 6 przedstawia natomiast rozkład odpowiedzi na pytanie o ogólną ocenę przyjazności woonerfu. Można zauważyć, że zaledwie 2 osoby wskazały odpowiedź, iż jego przestrzeń jest „nieprzyjazna”. Natomiast 22 osoby oceniły woonerf na „przyjazny”, a 19 na „bardzo przyjazny”. Żadna z osób ankietowanych nie wskazała odpowiedzi „bardzo nieprzyjazna” lub „nie mam zdania”.

Wykres 6. Ocena użytkowników w jakim stopniu woonef jest przestrzenią przyjazną [w osobach]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Podsumowanie

Z przedstawionych badań wynika, że woonef na Traugutta jest przestrzenią wysokiej jakości, głównie dlatego, że zachodzą tutaj aktywności nie tylko konieczne, ale także szereg zachowań opcjonalnych i społecznych. Użytkownicy tej przestrzeni czują się w niej dobrze, bezpiecznie, komfortowo i chętnie korzystają z usług i atrakcji, jakie oferuje. Najmniej atrakcyjna okazała się oferta handlowa oraz dostępność komunikacji miejskiej i dlatego nad tymi dwoma kwestiami należałoby się pochylić, myśląc o dalszym podnoszeniu jakości woonefu Traugutta.

Tworzenie woonefów, czyli stref mieszkalnych charakteryzujących się przestrzenią przyjazną pieszym i z ograniczonym ruchem samochodowym, jest pożądanym i korzystnym. Nie zawsze jest ono możliwe ze względu na lokalne uwarunkowania. Ostateczna decyzja dotycząca tworzenia woonefów powinna być oparta na analizie konkretnej sytuacji i potrzeb danej społeczności. Istotne jest przeprowadzenie odpowiednich konsultacji, aby znaleźć równowagę między korzyściami a potencjalnymi trudnościami związanymi z wprowadzeniem takich stref mieszkalnych. Natomiast w świetle przeprowadzonego badania można zauważyć, że woonefy mogą być przestrzeniami publicznymi wysokiej jakości, sprzyjającymi podejmowaniu przez użytkowników aktywności opcjonalnych oraz społecznych, i dlatego warto rozważyć przekształcanie kolejnych ulic na woonefy.

Bibliografia

- Bąkała, W. (2023). Jakość wooneerfu jako przestrzeni publicznej w świetle aktywności użytkowników. Studium przypadku ulicy Traugutta w Łodzi. Niepublikowana praca licencjacka. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Betlej, M., & Radziejowska, A. (2016). Rozwój idei stref wooneerf w Polsce na przykładzie miasta Łodzi. *Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe*, 17(6), 68–74.
- Chalimoniuk-Dombrowska, J. (2018.11.30). W centrum Gdyni powstaje ulica, o tajemniczej nazwie wooneerf. Dostęp dnia 2023.11.20 ze źródła: <https://www.doschastudio.pl/w-centrum-gdyni-powstaje-ulica-o-tajemniczej-nazwie-wooneerf/>
- Collarte, N. (2012). *The Wooneerf Concept Rethinking a Residential Street in Somerville*. Publikowana rozprawa magisterska. Medford: Tufts University.
- Dymnicka, M. (2013). *Przestrzeń publiczna a przemiany miasta*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Gehl, J. (2014). *Miasta dla ludzi*. Kraków: RAM.
- Gehl, J., & Svarre, B. (2021). *Jak studiować życie w przestrzeni publicznej*. Warszawa: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.
- Lorens, P. (2010). Główne typy i rodzaje współczesnych przestrzeni publicznych. [w] P. Lorens & J. Martyniuk-Pęczek (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*. Gdańsk: Wydawnictwo Urbanista, 62–71.
- Zimny, B. (2018.06.26). Wooneerf—Czym są ulice do życia? Dostęp dnia: 2023.11.20 ze źródła: http://propolab.f-as.pl/wp-content/uploads/2018/06/wroclaw_kongres_-_szybkie_inspiracje_Bartosz_Zimny.pdf